5. SINIF SOSYAL BİLGİLER · EVİMİZ DÜNYA SUNUSU

Afetlere Hazır Bir İl

İlimizde hangi afetler olabilir, etkilerini nasıl azaltırız? Öğrenelim ve bir farkındalık etkinliği yapalım.

ÖĞRENME ÇIKTISI SB.5.2.3 Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinliği fikrini eyleme dönüştürebilme

Disaster and Emergency... · CC BY-SA 3.0 · Wikimedia Commons

GİRİŞ

Merak edelim

Yağmur, kar, rüzgâr... Bir doğa olayı ne zaman afete dönüşür?

Bir afetin zararını azaltmak için bugünden neler yapabiliriz?

5N1K SORU KARTI: MERAK ETTİĞİN BİR SORUYU YAZ

Kim?
Afette bize kimler yardım eder?

Ne?
Afet çantasında neler olmalı?

Nerede?
İlimizde hangi afet nerede olur?

Ne zaman?
Afete ne zaman hazırlanmalıyız?

Nasıl?
Depremde kendimizi nasıl koruruz?

Neden?
Bazı yerlerde sel neden sık olur?

GİRİŞ

Yol haritamız

1
Doğa olayından afete
Doğa olayları, afet ve etkileri, risk, insan etkisi

2
İlimizde hangi afetler olabilir?
Deprem, sel, heyelan, erozyon, yangın, çığ, obruk

3
Afetlere birlikte hazırlanalım
Kurumlar, toplum ve biz; afet öncesi, sırası ve sonrası

4
Farkındalık etkinliği
Planla, uygula, değerlendir, geliştir

5
Özet ve tekrar
Kavramlar, doğru-yanlış, test, kim bilecek

1

BÖLÜM 1

Doğa olayından afete

Yağmur da rüzgâr da doğanın bir parçasıdır. Peki bir doğa olayı ne zaman afete dönüşür?

- Doğa olayları
- Afet nedir?
- Afetlerin etkileri
- Risk
- İnsan etkisi
- Hazırlığın gücü

Maurice Flesier · CC BY-SA 4.0 · Wikimedia Commons

ÖRNEK OLAY

Telefona gelen uyarı

BİR AKŞAM

Fırtına uyarısı

Elif’in annesinin telefonuna bir mesaj geldi: Ertesi gün ilde **kuvvetli fırtına** bekleniyordu.

SORU

Zarar verir mi?

Fırtına bir doğa olayıdır. Sizce hangi durumlarda insanlara zarar verir?

- ✓ **Çatı sağlam değilse, balkonda eşya kalmışsa ya da insanlar uyarıyı dikkate almazsa zarar verebilir.**

SORU

Ne yapmalılar?

Elif ve ailesi fırtına gelmeden önce neler yapabilir?

- ✓ **Balkondaki saksıları içeri alır, pencereleri kapatır, gereksiz yere dışarı çıkmaz, resmî duyuruları izler.**

Doğa olayları hayatın parçası

Yağmur

Toprağı sular; bitkilere ve hayvanlara su sağlar.

Rüzgâr

Polenleri ve tohumları taşır; bitkilerin çoğalmasına yardım eder.

Kar

Eriyince gölleri, barajları ve yer altı sularını besler.

Dalga

Kıyıları şekillendirir; kumsalların oluşmasına yardım eder.

Bu hafta hangi doğa olaylarını gördün ya da hissettin?

Doğa olayı, doğada kendiliğinden gerçekleşen değişimdir. Canlılar birçok doğa olayından yararlanır.

Her doğa olayı afet değildir

Bir doğa olayı **insanların hayatına zarar verdiğinde** afete dönüşür.

Doğa olayı

- Issız bir dağda kar yamaçtan aşağı kayar.
- Kimsenin yaşamadığı bir vadide dere taşar.

Afet

- Kayan kar, dağ köyünün **yolunu kapatır**.
- Taşan dere **evlere ve tarlalara** su doldurur.

KAVRAM · AFET

Doğadan ya da insandan kaynaklanan, insanların hayatını olumsuz etkileyen, maddi ve manevi kayba yol açan olay.

Issız bir çölde olan ve kimseye zarar vermeyen bir deprem afet midir?

✓ **Hayır, bir doğa olayıdır. Afetten söz etmek için insanların hayatının etkilenmesi gerekir.**

ETKİNLİK · SINIFLANDIRALIM

Doğa olayı mı, afet mi?

Her durumu okuyun. Bu bir doğa olayı mı, yoksa afet mi?

1. Kışın dağlara yağan kar, ilkbaharda eriyip **barajı doldurdu**.
2. Şiddetli yağmurda taşan dere, köyün **köprüsünü ve yolunu** kapattı.
3. Issız bir yamaçta küçük bir **kaya** yuvarlandı.
4. Yaz sıcağında çıkan **orman yangını** köyün tarlalarına ulaştı.
5. **Hortum**, kıyıdaki seraların örtülerini uçurdu.

KAVRAM · MADDİ VE MANEVİ KAYIP

Maddi: ev, eşya, ürün gibi varlıkların zarar görmesi. Manevi: korku, üzüntü, huzursuzluk.

Hangileri doğa olayı, hangileri afet?

✓ **Doğa olayı: 1 ve 3 (kimse zarar görmedi). Afet: 2, 4 ve 5 (insanların yaşamı ve malı etkilendi).**

Afetler iki çevreyi de etkiler

Afetler hem **doğal çevreye** hem de insanların oluşturduğu **beşerî çevreye** zarar verebilir.

Doğal çevreye etkileri

- Ormanlar yanar, hayvanların **yaşam alanı** daralır.
- Verimli toprak taşınır, **bitki örtüsü** zarar görür.
- Dereler, göller ve kıyılar kirlenebilir.

Beşerî çevreye etkileri

- Evler, okullar, köprüler **zarar görebilir**.
- Yollar kapanır; **ulaşım ve iletişim** aksar.
- Tarlalar ve iş yerleri etkilenir, **üretim** azalır.

KAVRAM · DOĞAL ÇEVRE
Dağ, ova, akarsu, orman gibi insan eli değmeden var olan unsurlar.

KAVRAM · BEŞERÎ ÇEVRE
Ev, yol, köprü, okul, fabrika gibi insanların oluşturduğu unsurlar.

GÖRSEL KAYNAK · AFETLERİN ETKİLERİ

Afetlerin bıraktığı izler

Bu fotoğraflarda iki afetin çevreye verdiği zararı görüyoruz.

Marmaris'te orman yangını

Yangında kararmış ağaçlar ve toprak (2021)

Sinop'ta sel

Selde akarsu kıyısındaki yol çöktü

Hangi fotoğrafta doğal çevre, hangisinde beşerî çevre zarar görmüş?

✓ **Marmaris'te orman, yani doğal çevre; Sinop'ta yol, yani beşerî çevre zarar görmüş. Afetler çoğu zaman ikisini birden etkiler.**

Afete dönüşebilen doğa olayları

Ülkemizde afete dönüşebilen doğa olaylarını üç grupta toplayabiliriz.

Yer hareketleri

Yer sarsılır ya da yamaçtan kaya kopar: deprem, kaya düşmesi

Hava ve iklim

Fırtına, şiddetli yağış, yoğun kar, dolu, don ve kuraklık

Doğa ve insan birlikte

Erozyon, çölleşme ve obrukta insan etkinlikleri de rol oynar

Sel hangi gruba girer? Neden?

✓ **Hava ve iklim grubuna: Sel çoğunlukla şiddetli yağışla oluşur. Ama dere yatağına ev yapmak gibi davranışlar riski artırır.**

Doğa olayı nasıl afete dönüşür?

Günlerce **şiddetli yağmur** yağar.

↓

Dere kabarır ve **yatağından taşar**.

↓

Derenin yakınında bir **köy** vardır.

SONUÇ, ALINAN ÖNLEMLERE BAĞLI

Önlem alınmadıysa

Evler dere yatağına yapılmıştır. Su evlere dolar; doğa olayı **afete** dönüşür.

Önlem alındıysa

Evler dereden uzağa yapılmış, yatak temiz tutulmuştur. Su zarar vermeden akar.

KAVRAM · RİSK

Bir tehlikenin insanlara ve çevreye zarar verme ihtimali.

İnsan etkisiyle artan riskler

Bu davranışlar hangi afetin riskini artırır?

Yamaçlardaki ağaçları kesmek	Heyelan, çığ ve erozyon kolaylaşır.
Ormanda ateşi söndürmeden bırakmak	Orman yangını çıkabilir.
Yer altından aşırı su çekmek	Toprak çöker, obruk oluşabilir.
Kurallara uymayan, dayanıksız bina yapmak	Depremde zarar büyür.

Önlenemez mi, azaltılabilir mi?

1. GÖRÜŞ

Kerem

Deprem olacaksa olur. Bizim elimizden hiçbir şey gelmez.

mi?

2. GÖRÜŞ

Zeynep

Depremi durduramayız ama zararını azaltabiliriz.

“Sağlam binalar ve hazırlıklı aileler büyük fark yaratır.”

Hangi görüşe katılıyorsun? Gerekçeni bir örnekle açıkla.

2

BÖLÜM 2

İlimizde hangi afetler olabilir?

Yurdumuzun her yöresinin kendine özgü afet riskleri vardır. Hangi afet, nerede ve neden görülür?

- Afet riskleri haritası
- Deprem
- Sel, heyelan, erozyon
- Orman yangını
- Çığ, hortum, obruk
- Doğru davranışlar

Yurdumuzda afet riskleri

● Riskin öne çıktığı bazı yöreler

Noktalar yaklaşık konumlardır. Bu afetler başka yörelerde de görülebilir.

1. **Deprem:** Ülkemizin büyük bölümü deprem kuşağındadır.
2. **Heyelan ve sel:** Dik yamaçlı, bol yağışlı Karadeniz kıyılarında sık görülür.
3. **Çığ:** Doğu Anadolu'nun yüksek ve karlı dağlarında görülür.
4. **Orman yangını:** Yazları sıcak ve kurak geçen Akdeniz ve Ege kıyılarında sık çıkar.
5. **Erozyon ve obruk:** Kurak ve bitki örtüsü cılız İç Anadolu'da görülür; obruklar en çok Konya Ovası'ndadır.

ETKİNLİK · ARAŞTIRMA

İlimizin afet risklerini bulalım

SORU

Haritada ilimiz

İlimiz hangi yörede? Haritaya göre ilimizde hangi afetlerin görülme riski var?

KAVRAM

İl Afet Risk Azaltma Planı

Her il için hazırlanan, ilin afet risklerini ve alınacak önlemleri gösteren plan.

SORU

Nereden öğreniriz?

İlimizin afet risklerini öğrenmek için hangi güvenilir kaynaklara bakabiliriz?

- ✓ **AFAD'ın il planı ve haritaları, valilik ve belediye sayfaları, ders kitabı.**

Deprem: Yerin sarsılması

Yerin derinliklerindeki kayaçlar kırılıp kayınca yeryüzü sarsılır. Ülkemizde en çok zarara yol açan afet depremdir.

Zararı artıranlar

- Dayanıksız, **kurallara uymayan** binalar
- Fay hattının hemen üzerine yapılan evler
- Duvara **sabitlenmemiş** dolap ve raflar

Zararı azaltanlar

- Sağlam zemine, **kurallara uygun** yapılan binalar
- Sabitlenmiş eşyalar, hazır afet çantası
- Tatbikatlarla **ne yapacağını bilen** insanlar

Depremi durduramayız. Peki neyi değiştirebiliriz?

✓ **Binaları sağlam yapabilir, eşyaları sabitleyebilir, deprem anında ne yapacağımızı önceden öğrenebiliriz.**

Sel, heyelan ve kaya düşmesi

Bol yağış ve eğimli arazi bu üç afetin riskini artırır.

Sel

Aşırı yağışta ya da karlar hızla eriyince dere ve ırmakların taşması

Heyelan

Eğimli yamaçta toprağın ya da kaya kütlesinin aşağı kayması; toprak kayması

Kaya düşmesi

Dik yamaçlardan kopan kaya parçalarının aşağı düşmesi

Yamaçtaki ağaçlar heyelan riskini nasıl azaltır?

✓ Ağaç kökleri toprağı sıkıca tutar ve suyun bir kısmını emer. Böylece toprak kolay kaymaz.

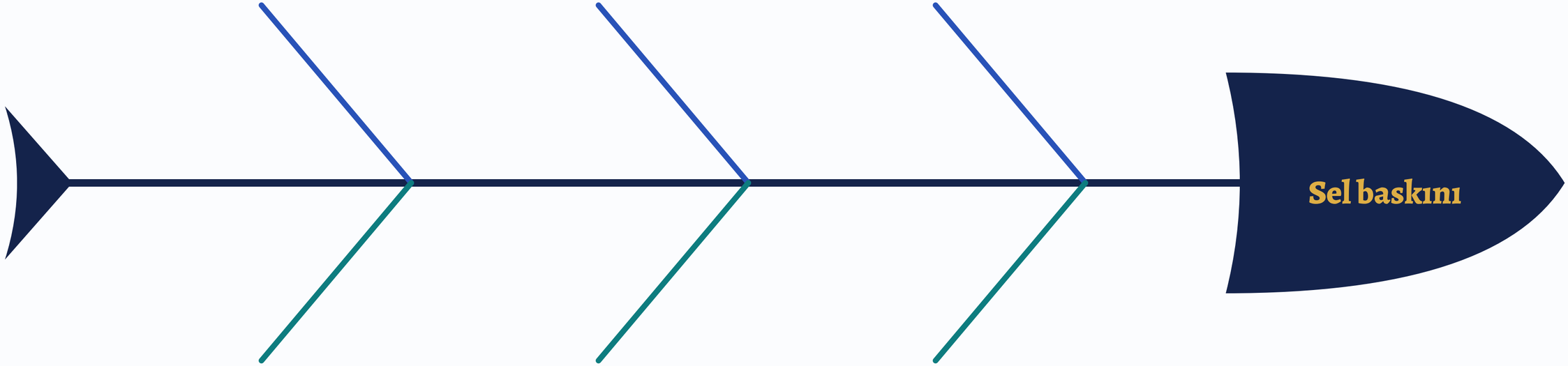
ETKİNLİK · BALIK KILÇIĞI

Sel riskini artıran nedenler

Şiddetli yağış
Kısa sürede çok fazla yağmur

Hızlı kar erimesi
Ani ısınmayla eriyen karlar

Eğimli arazi
Su yamaçtan hızla aşağı akar

Dere yatağına yapı
Suyun yolu evlerle daralır

Tıkanan su yolları
Derelere atılan çöpler

Ağaçsız yamaçlar
Su toprağa sızmadan akar

✨ **Üstteki nedenler doğadan, alttakiler insandan kaynaklanır. İlimizde başka neden var mı?**

Erozyon: Toprağımız taşınıyor

Toprağın verimli **üst katmanı** su ya da rüzgârla taşınır.

Bitki kökleri toprağı tutar. **Bitki örtüsü cılız** yerlerde erozyon artar.

Ağaç kesmek, hayvanları aşırı otlatmak ve tarlaları boş bırakmak erozyonu **hızlandırır**.

Ağaçlandırma yapmak ve bitki örtüsünü korumak erozyonu azaltır.

KAVRAM · EROZYON

Toprağın verimli üst katmanının su ya da rüzgârla taşınıp kaybolması.

Okul bahçemizdeki çıplak toprak için ne yapabiliriz?

✓ **Çim ekebilir, fidan dikebilir, bitkileri koruyabiliriz. Kökler toprağı yerinde tutar.**

GÖRSEL KAYNAK · EROZYON

Yamaçlarda erozyonun izleri

Sultan Dağları'nda erozyon olukları, Doğanhisar (Konya), 1991

Yamaçtan akan sular toprağı taşımış, zamanla **derin oluklar** açmış.

Bitki örtüsü cılız yamaçlarda toprak çıplak kalır; akan su onu **kolayca** sürükler.

Ağaçlık alanlarla çıplak yamaçları karşılaştırın: Bitki kökleri toprağı **yerinde tutar**.

Bu yamaçlarda erozyonu azaltmak için neler yapılabilir?

✓ **Yamaçlar ağaçlandırılabilir, bitki örtüsü korunabilir, hayvanların aşırı otlatılması önlenebilir.**

Orman yangınları

KAVRAM

Orman yangını

Doğal ya da insan kaynaklı nedenlerle ağaçların ve bitki örtüsünün yanması.

BUNU BİLİYOR MUSUNUZ?

Çoğu insan kaynaklı

Orman yangınlarının çoğunu insanlar başlatır: söndürülmeyen ateş, atılan sigara, tarladaki sapları yakmak gibi.

SORU

Pikniğe gidiyoruz

Orman yangını çıkmaması için piknikte nelere dikkat etmeliyiz?

- ✓ **Yalnızca izin verilen yerde ateş yakarız, ayrılmadan önce ateşi suyla tamamen söndürürüz, çöpümüzü geri götürürüz.**

Diğer afetleri tanıyalım

Çığ

Yamaçta tutunamayan büyük kar kütlesi hızla aşağı kayar.

Hortum

Kendi etrafında çok hızlı dönen, huni biçimli rüzgârdır.

Obruk

Yer altındaki boşluğun tavanı çöker, derin bir çukur oluşur.

Kuraklık

Uzun süre yeterli yağış düşmez; sular ve ürünler azalır.

Dolu ve don

Ani dolu ve dondurucu soğuk, ürünlere zarar verir.

Fırtına

Şiddetli rüzgâr çatıları uçurabilir, ağaçları devirebilir.

GÖRSEL KAYNAK · OBRUK

Kızören Obruğu: Dev bir çukur

Yer altındaki boşluğun tavanı çökmüş, yeryüzünde **dev bir çukur** açılmış.

Çukurun dibinde **yer altı suyu** birikmiş, bir göl oluşmuş.

Yeni açılan obruklar **tarlalara ve yaylalara** zarar verebilir.

Tarlaları sulamak için yer altından çok fazla su çekilirse ne olabilir?

✓ **Yer altı suyu azalınca boşlukların tavanı desteksiz kalabilir; yeni obrukların açılma riski artar. Suyu tasarruflu kullanmak bu riski azaltır.**

Kızören Obruğu, Konya (2023)

Afete göre doğru davranış

Her durumda kendimizi nasıl koruruz?

Sel baskını sırasında	Yüksek ve güvenli bir yere çık; akan suya asla girme.
Kuvvetli fırtınada	Mümkünse içeride kal; dışarıdaysan ağaç, direk ve tabelalardan uzak dur.
Orman yangını görünce	Hemen 112'yi ara; yangından uzaklaş, yetkilileri dinle.
Kışın karlı dağ yollarında	Hava ve yol durumunu takip et; çığ uyarısı olan yere gitme.

ETKİNLİK · GRUP ÇALIŞMASI

Afet kimlik kartı hazırlayalım

Her grup ilimizde görülebilecek bir afeti seçsin ve kimlik kartını doldursun.

1. **Adı:** Afetin adı ve kısa tanımı
2. **Nasıl oluşur?** Hangi doğa olayından doğar?
3. **Riski ne artırır?** Hangi insan davranışları?
4. **Etkileri:** Doğal ve beşerî çevreye etkileri
5. **Nasıl korunuruz?** Afetten önce, sırasında, sonra

KAVRAM · GÜVENİLİR KAYNAK

Kimin hazırladığı belli olan, resmî kurumlarca ya da uzmanlarca hazırlanmış kaynak.

Kartınızdaki her bilginin kaynağını da yazın.

3

BÖLÜM 3

Afetlere birlikte hazırlanalım

Kurumlar, toplum ve her birimiz: Afetten önce, afet sırasında ve sonrasında neler yapmalıyız?

- AFAD ve kurumlar
- Toplum olarak
- Önce, sırasında, sonra
- Çök, kapan, tutun
- Aile afet planı
- Doğru bilgi

Arceonix · CC BY 4.0 · Wikimedia Commons

Afetlerde kimler görev alır?

AFAD

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: hazırlık ve müdahale

Valilik ve belediye

Valilik ildeki çalışmaları yönetir; belediye itfaiye, su, yol hizmeti verir.

Bakanlıklar

Sağlık, eğitim, orman, yapı gibi alanlarda görev alır.

Güvenlik güçleri

Polis, jandarma ve askerler: güvenlik ve kurtarma

Türk Kızılay

Yiyecek, barınak ve kan desteği sağlar.

Gönüllü kuruluşlar

AKUT gibi dernekler arama kurtarmaya destek olur.

Kurumlar neler yapar?

Afetten önce

- Halkı **eğitir**, tatbikatlar düzenler.
- Her il için **afet planı** hazırlar, bütçe ayırır.
- Profesyonel ve **gönüllü** ekipler kurar.

Afetten sonra

- Bölgeye **hızla ulaşır**, arama kurtarma yapar.
- Barınma, gıda, sağlık ve eğitim **ihtiyaçlarını** karşılar.
- Salgın hastalıklara karşı **önlem** alır.

KAVRAM · 112 ACİL ÇAĞRI

Yangın, sel, kaza gibi her acil durumda aranan tek numara.

Okulumuzda yapılan deprem tatbikatı hangi döneme ait bir önlemdir?

✓ **Afetten önceye: Tatbikat, afet anında ne yapacağımızı önceden öğrenmemizi sağlar.**

Kurumlar ve biz: Karşılıklı görev

Afetlere hazırlık **iki yönlüdür**: Kurumlar bizi bilgilendirir; biz de uyarılara uyar ve hazırlanırız.

KURUMLAR → VATANDAŞLAR
Bilgi ve hizmet sunulur

→ Uyarı mesajları, eğitimler, tatbikatlar

→ Toplanma alanları, sağlam yollar ve köprüler

VATANDAŞLAR → KURUMLAR
Uyarılara uyulur, destek verilir

→ Resmî uyarıları izler, kurallara uyar

→ Eğitimlere katılır, gönüllü olur

KAVRAM · AFET BİLİNCİ
Afetlerin yaşanabileceğini bilip afetten önce, afet sırasında ve sonrasında doğru davranmak.

Afetlerle mücadele yalnız devletin değil, hepimizin görevidir.

Toplum olarak neler yapabiliriz?

- Ülkemizde afetlerin yaşanabileceğini **unutmayız**; hazırlığı ertelemeyiz.
- Komşularımızla, okulumuzla **bilgi paylaşır**, toplumsal bilinci artırırız.
- Binaları **kurallara uygun** yapar, dere yataklarını boş bırakırız.
- **Birlik ve beraberlik** içinde yardımlaşır, kimseyi yalnız bırakmayız.

KAVRAM · DAYANIŞMA

Zor zamanlarda insanların birbirine destek olması, sorunlara birlikte çözüm araması.

> *Bir elin nesi var, iki elin sesi var.*
>
> Atasözü

BİREYSEL ÖNLEMLER

Afetten önce, sırasında ve sonra

Her birimizin üç dönemde yapabileceği şeyler var.

Afetten önce

Okuldaki afet eğitimlerine katıl, araştır, ailenle afet planı yap.

Afet sırasında

Sakin kal, tehlikeli yerlerden uzaklaş, öğrendiğin güvenlik kuralını uygula.

Afetten sonra

Toplanma alanına git, yetkilileri dinle, telefonu yalnız acil iş için kullan.

Afetten sonra neden gereksiz telefon görüşmesi yapmamalıyız?

✓ **Hatlar yoğunlaşır; yardım isteyenlerin ve ekiplerin aramaları gecikebilir. Kısa mesaj daha uygundur.**

Depremde: Çök, kapan, tutun

Çök: Hemen yere, dizlerinin üzerine çök.

↓

Kapan: Sağlam bir masa ya da sıranın altına gir; başını ve enseni koru.

↓

Tutun: Sarsıntı bitene kadar masanın ya da sıranın ayağına tutun.

BULUNDUĞUN YERE GÖRE

İçerideysen

Pencere ve devrilebilecek eşyalardan uzak dur. Sarsıntıda merdivene koşma, asansöre binme.

Dışarıdaysan

Binalardan, ağaçlardan ve direklerden uzak, açık bir alanda çök ve başını koru.

KAVRAM · ÇÖK, KAPAN, TUTUN

Deprem anında kendimizi korumak için yaptığımız üç adımlık hareket.

ÖRNEK OLAY · AİLE AFET PLANI

Mina’nın ailesinin afet planı

> *Geçen hafta ailecek afet planımızı yaptık. Herkesin bir görevi var. Ne yapacağımızı bildiğim için kendimi daha güvende hissediyorum.*
>
> **Mina** 5. sınıf öğrencisi

Mina’nın ailesinin yaptıklarından hangilerini siz de ailenizle yapabilirsiniz?

AİLECEK NELER YAPTIK?

1. Mahallemizin toplanma alanını bulup oraya birlikte yürüdük.
2. Dolapları ve kitaplığı büyüklerimiz duvara sabitledi.
3. Afet çantamızı hazırlayıp kapının yanına koyduk.
4. Şehir dışındaki teyzemi irtibat kişisi olarak seçtik.

Afet ve acil durum çantası

Su
Kapalı şişede su

Yiyecek
Bozulmayan, paketli

El feneri
Yedek pilleriyle

Düdük
Sesini duyurmak için

İlk yardım
Malzemeler, ilaçlar

Belgeler
Kimlik fotokopileri

Giysi
Yedek giysi, battaniye

Pilli radyo
Duyuruları dinlemek için

Çantayı **kapının yanı** gibi kolay ulaşılan bir yerde tutalım.

Okulumuzda tatbikat

Tatbikat, gerçek bir afet anında ne yapacağımızı önceden öğrenmemizi sağlar.

1. Uyarı sesini duyunca **sakin** kalırız, koşmayız.
2. Sarsıntı süresince **çök, kapan, tutun** yaparız.
3. Sarsıntı bitince öğretmenimizi dinler, **sırayla** çıkarız.
4. Merdivenleri kullanırız, **asansöre binmeyiz**.
5. Toplanma alanında **sınıfımızla** yoklama için bekleriz.

KAVRAM · TATBİKAT

Afet anında yapılacakları önceden deneyerek öğrenmek için yapılan uygulama.

KAVRAM · TOPLANMA ALANI

Afetten sonra güvenle bir araya gelinen, önceden belirlenmiş açık alan.

Tatbikatı neden ciddiye almalıyız?

✓ **Tatbikatta öğrendiğimiz davranışları gerçek bir afette kendiliğinden yapabiliriz.**

Afet anında doğru bilgi

Bilgi kirliliği

- Kaynağı belli olmayan **söylentiler**
- “Hemen herkese gönder!” diyen zincir mesajlar
- Eski ya da başka yere ait **fotoğraflar**

Güvenilir kaynaklar

- **AFAD** ve İçişleri Bakanlığı açıklamaları
- **Türk Kızılay**, valilik ve belediye duyuruları
- Hava uyarıları için **Meteoroloji**

KAVRAM · BİLGİ KİRLİLİĞİ

Doğru, yanlış ve eksik bilgilerin birbirine karışarak hızla yayılması.

“Yarın büyük bir deprem olacak!” diye bir mesaj aldın. Ne yaparsın?

✓ **Paylaşmam. Depremin zamanı önceden bilinemez. Doğru bilgi için AFAD gibi resmî kaynaklara bakarım.**

4

BÖLÜM 4

Farkındalık etkinliği hazırlıyoruz

Öğrendiklerimizi eyleme dönüştürelim: Planlayalım, uygulayalım, değerlendirelim ve geliştirelim.

- Farkındalık nedir?
- Etkinlik fikirleri
- Planlama
- Görev dağılımı
- Uygulama
- Geri bildirim

Temsilî görsel · yapay zekâ ile üretildi

Farkındalık etkinliği nedir?

Farkındalık etkinliği, insanların bir konunun önemini fark etmesi ve doğru davranması için hazırlanan çalışmadır.

4 adım
Planla, uygula, değerlendir, geliştir

3 yer
Evimiz, okulumuz ve mahallemiz

1 amaç
Afetlerin zararını birlikte azaltmak

Bilgi paylaştıkça çoğalır

Farkındalık etkinliği fikirleri

Afiş ve poster

Koridora “Afet çantan hazır mı?” diye soran bir afiş

Sunum

Başka bir sınıfa sel önlemlerini anlatan kısa bir sunum

Tehlike avı

Depremde devrilebilecek eşyaları bulup büyüklere bildirmek

Kısa video

Çök, kapan, tutun hareketini gösteren bir video

Fidan dikimi

Erozyona karşı okul bahçesine fidan dikmek

Canlandırma

Aile afet planı toplantısını sınıfta canlandırmak

ADIM 1 · PLANLA

Etkinlik planı nasıl yapılır?

İyi bir plan şu soruların cevabını verir:

1. **Ne?** Etkinliğin adı ve konusu: hangi afet?
2. **Neden?** Amacımız: İnsanlar neyi fark etsin?
3. **Kime?** Hedef kitle: sınıf, okul, aile, mahalle
4. **Nerede, ne zaman?** Yer, tarih ve süre
5. **Nasıl?** Malzemeler, aşamalar, görev dağılımı

KAVRAM · HEDEF KİTLE

Bir etkinliğin ya da mesajın ulaşmak istediği kişiler.

İPUCU

Planınızı uygulamadan önce öğretmeninize gösterin; önerilerine göre düzeltin.

Örnek plan: Sınıfta tehlike avı

Etkinliğin adı

Tehlike Avı

Amaç

Devrilebilecek eşyaları fark ettirmek

Hedef kitle

Sınıfımız ve aileler

Yer ve süre

Sınıf ve evler; on gün

Malzemeler

Liste ve renkli notlar

Beklenen sonuç

Eşyalar sabitlensin

Bu planda eksik bir bölüm görüyor musunuz?

Arda’nın grubu işe koyuluyor

1

ÖRNEK GRUP ÇALIŞMASI

Tehlike Avcıları

On günlük plan

Arda, Ece, Yiğit ve Zehra

KAVRAM · GÖREV DAĞILIMI

Bir işin parçalarını grup üyeleri arasında paylaştırmak.

1. gün	Konu olarak **deprem** seçildi; AFAD’ın sayfasından bilgi toplandı.
2. gün	Görevler paylaşıldı: Ece kontrol listesini, Yiğit afişi hazırlayacak.
3. gün	Öğretmen planı inceledi; önerisiyle plana **değerlendirme** bölümü eklendi.
7. gün	Sınıfta **tehlike avı** yapıldı, sonuçlar kontrol listesine yazıldı.
10. gün	Afiş panoya asıldı; aileler evde de tehlike avına **davet edildi**.

ADIM 2 · UYGULA

Sınıfta tehlike avı nasıl yapılır?

Depremde düşebilecek, devrilebilecek ya da kırılabilecek eşyaları arayın.

1. Sınıfı **bölümlere** ayırın; her ekip bir köşeyi incelesin.
2. Duvara sabitlenmemiş **dolap, raf ve kitaplık** var mı?
3. Yüksek raflarda **ağır ya da kırılabilen** eşya var mı?
4. Tehlikeli yere **kırmızı**, güvenli yere **yeşil** not yapıştırın.
5. Bulduklarınızı listeleyip **okul yönetimine** iletin.

KAVRAM · SABİTLEME

Dolap, raf gibi eşyaları duvara ya da yere bağlayarak devrilmelerini önlemek.

Sabitlemeyi büyükler yapar; biz tehlikeyi fark eder ve haber veririz.

ADIM 3 · DEĞERLENDİR

Geri bildirim alalım

Öğretmenimiz ve arkadaşlarımız etkinliği değerlendirir. Grup olarak biz de kendimize sorarız.

Neler iyi gitti?

- Arkadaşlarımız tehlikeli eşyaları **kolayca buldu**.
- Afiş dikkat çekti; birçok aile evde de denedi.

Neyi geliştirebiliriz?

- Kontrol listesi **kısa ve resimli** olursa daha kolay okunur.
- Etkinlik **başka sınıflara** da taşınabilir.

KAVRAM · GERİ BİLDİRİM

Bir çalışma hakkında yapılan, onu geliştirmeye yarayan yorum ve öneriler.

Arkadaşlarımıza geri bildirim verirken nelere dikkat etmeliyiz?

✓ **Önce güzel yanlarını söyleriz; önerimizi kırmadan, açık ve uygulanabilir biçimde sunarız.**

ADIM 4 · GELİŞTİR · ARDA'NIN GRUBU

Etkinliği geliştirelim

Grup, gelen önerileri **birlikte** okuyup hangilerini uygulayacağına karar verdi.

Kontrol listesi kısaltıldı ve **resimli** hâle getirildi.

Okul yönetiminin izniyle tehlike avı **diğer sınıflarda** da yapıldı.

Bir ay sonra ikinci bir av yapılıp **nelerin değiştiğine** bakıldı.

KAVRAM · EYLEME DÖNÜŞTÜRMEK

Bir fikri ya da planı uygulayarak gerçek hayata geçirmek.

Etkinliğin işe yaradığını nasıl anlarız?

✓ **Davranışlar değiştiyse etkinlik işe yaramıştır: Eşyalar sabitlenir, afet çantaları hazırlanır, insanlar ne yapacağını bilir.**

ETKİNLİK · GRUP ÇALIŞMASI

Sıra sizde: Kime ulaşacağız?

Küçük öğrenciler

Birinci sınıflara çök, kapan, tutun hareketini oyunla öğretmek

Ailelerimiz

Aile afet planı ve afet çantası için bir bilgi broşürü

Okulumuz

Koridor panosuna toplanma alanını gösteren bir afiş

Mahallemiz

İzinle muhtarlık panosuna güvenilir kaynakları tanıtan afiş

YÖNERGE

İlimizde görülebilecek bir afet seçin. Planınızı yazın, uygulayın, geri bildirim alın ve geliştirin.

Sorularımıza dönelim

SORU

Cevapları bulduk mu?

Derse başlarken 5N1K kartlarına yazdığınız sorulara şimdi cevap verebilir misiniz?

✓ **Örnek: Afette bize kimler yardım eder? AFAD, itfaiye, Türk Kızılay, gönüllüler ve hazırlıklı komşularımız.**

KAVRAM

Kaynak göstermek

Bir bilgiyi nereden öğrendiğimizi belirtmek. Böylece başkaları da bilgiyi kontrol edebilir.

SORU

Emin misiniz?

Hangi cevabınızı bir kaynaktan doğrulamanız gerekiyor? Hangi kaynağa bakarsınız?

5

BÖLÜM 5

Özet ve tekrar

Önce kavramları ve özeti hatırlayalım, sonra kendimizi deneyelim.

Anahtar kavramlar · Özet · 6 doğru-yanlış · 6 test sorusu · Kim bilecek?

Anahtar kavramlar

Afet

İnsanların hayatını olumsuz etkileyen, maddi ve manevi kayba yol açan olay.

AFAD

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: afete hazırlığı ve müdahaleyi düzenleyen kurum.

Risk

Bir tehlikenin insanlara ve çevreye zarar verme ihtimali.

Doğal çevre

Dağ, ova, akarsu, orman gibi insan eli değmeden var olan unsurlar.

Beşerî çevre

Ev, yol, köprü, okul gibi insanların oluşturduğu unsurlar.

Özet: Afetlere hazır bir il

Doğa olayı

Hayatın parçasıdır; birçoğu yararlıdır.

Afet

Doğa olayı insanlara zarar verince afet olur.

İnsan etkisi

Davranışlarımız riski artırır ya da azaltır.

İlimizin riskleri

Deprem, sel, heyelan, erozyon, yangın, çığ…

Kurumlar

AFAD, valilik, belediye, Türk Kızılay, gönüllüler

Üç dönem

Afetten önce, afet sırasında, afetten sonra

Doğru bilgi

Resmî kaynaklara güven; söylenti yayma.

Farkındalık

Planla, uygula, değerlendir, geliştir.

Doğru mu, yanlış mı?

Bitki örtüsünün yok edildiği yerlerde erozyon azalır.

✓ Doğru

✗ Yanlış

✗ **Yanlış**

Bitki kökleri toprağı tutar. Bitki örtüsü yok olunca toprak su ve rüzgârla kolayca taşınır.

Doğru mu, yanlış mı?

Afetten sonra telefonu yalnızca acil durumlarda kullanmak, hatların aşırı yoğunlaşmasını önler.

✓ Doğru

✗ Yanlış

✓ **Doğru**

Böylece yardım çağrıları ve ekiplerin haberleşmesi gecikmez. Haber vermek için kısa mesaj tercih edilebilir.

Doğru mu, yanlış mı?

Depremin olacağı gün ve saat önceden kesin olarak bilinebilir.

✓ Doğru

✗ Yanlış

Yanlış

Depremin zamanı önceden bilinemez. Bu yüzden her zaman hazırlıklı olmalı, “Yarın deprem olacak.” gibi söylentilere inanmamalıyız.

Doğru mu, yanlış mı?

Orman yangınlarının çoğu, insanların dikkatsizliği gibi insan kaynaklı nedenlerle çıkar.

✓ **Doğru**

✗ **Yanlış**

✓ **Doğru**

Söndürülmeyen ateş, atılan sigara ve tarladaki sapları yakmak yangınların başlıca nedenlerindendir.

Doğru mu, yanlış mı?

Farkındalık etkinliğimizi öğretmenimizin ve arkadaşlarımızın geri bildirimlerine göre geliştirebiliriz.

✓ **Doğru**

✗ **Yanlış**

✓ **Doğru**

Geri bildirim, etkinliğin eksiklerini görmemizi sağlar. Öneriler uygulanınca etkinlik daha etkili olur.

Doğru mu, yanlış mı?

Sel sırasında akan suyun içinden karşıya geçmeye çalışmak güvenlidir.

✓ Doğru

✗ Yanlış

✗ **Yanlış**

Akan su sığ görünse bile insanı sürükleyebilir. Selde yüksek ve güvenli yerlere çıkılır.

ÇÖZ BAKALIM

Soru 1 / 6

Aşağıdaki durumların hangisinde bir doğa olayı afete dönüşmüştür?

A Eriyen karların barajı doldurması

B Rüzgârın polenleri taşıması

C Şiddetli yağışla taşan derenin evlere su doldurması

D Yağmurun tarlaları sulaması

Cevap C. Doğa olayı insanların hayatına ve malına zarar verdiğinde afete dönüşür. Diğer seçenekler yararlı doğa olaylarıdır.

ÇÖZ BAKALIM

Soru 2 / 6

Yamaçtaki ağaçları kesmek	→	Heyelan
Ormanda ateşi söndürmeden bırakmak	→	Orman yangını
Yer altından aşırı su çekmek	→	...?...

Şemada bazı insan davranışları, riskini artırdıkları afetlerle eşleştirilmiştir.

Şemadaki "?" yerine aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A Hortum

B Obruk ✓

C Çığ

D Dolu

Cevap B. Yer altından aşırı su çekilince yer altındaki boşlukların tavanı çökebilir ve obruk oluşur.

ÇÖZ BAKALIM

Soru 3 / 6

Dik yamaçları ve bol yağışı olan Doğu Karadeniz'de aşağıdaki afetlerden hangisi sık görülür?

A Obruk

B Kuraklık

C Çölleşme

D Heyelan ✓

Cevap D. Eğim ve yağış fazla olunca yamaçtaki toprak kolayca kayar. Kuraklık ve çölleşme kurak yerlerde, obruk ise daha çok Konya Ovası'nda görülür.

4

ÇÖZ BAKALIM

Soru 4 / 6

Bu kurum İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Afetlere hazırlık için planlar yapar, eğitimler düzenler. Afetten sonra arama kurtarma çalışmalarını yönetir.

Bu bilgiler hangi kuruma aittir?

- **A** AFAD ✓
- **B** Türk Kızılay
- **C** Belediye
- **D** Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Cevap A. AFAD, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının kısaltmasıdır. Afetten önce, afet sırasında ve sonrasındaki çalışmaları düzenler.

ÇÖZ BAKALIM

Soru 5 / 6

Aşağıda afetlerle ilgili bazı davranışlar verilmiştir.

1. Okuldaki deprem tatbikatına katılmak
2. Sarsıntı sırasında çök, kapan, tutun yapmak
3. Sarsıntı bitince yetkililerin uyarılarına uymak
4. Ailecek afet çantası hazırlamak

Numaralanmış davranışlardan hangileri afetten önce yapılır?

A) 1 ve 2

B) 2 ve 3

C) 1 ve 4 ✓

D) 3 ve 4

Cevap C. Tatbikata katılmak ve afet çantası hazırlamak hazırlık davranışlarıdır. 2 afet sırasında, 3 afetten sonra yapılır.

ÇÖZ BAKALIM

Soru 6 / 6

Can’ın grubu bir farkındalık etkinliği planlıyor. Planın bir bölümü aşağıdadır.

- **Etkinliğin adı:** Dere Dostları
- **Amaç:** Sel riskine karşı farkındalık oluşturmak
- **Hedef kitle:** …?…
- **Süre:** Bir hafta

Planda “…?…” ile gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A Sel aşırı yağışla oluşur.

B Okulumuzdaki 4. sınıf öğrencileri

C Afiş kartonu ve boya kalemleri

D Değerlendirme formu

Cevap B. Hedef kitle, etkinliğin ulaşmak istediği kişilerdir. Diğer seçenekler bilgi, malzeme ve değerlendirme bölümlerine yazılır.

Kim bilecek?

1. Dağ yamacında tutunamayan büyük kar kütlesinin hızla aşağı kaymasına ne denir?
   - ✓ Çığ
2. Afetten sonra güvenle bir araya geldiğimiz, önceden belirlenmiş açık yerin adı nedir?
   - ✓ Toplanma alanı
3. Kendi etrafında çok hızlı dönen, huni biçimli şiddetli rüzgâra ne ad verilir?
   - ✓ Hortum

KAPANIŞ

Gelecek derse hazırlanalım

- **Ülkemizle kara sınırı bulunan komşu devletler hangileridir?**
- **Bu komşular ülkemizin hangi yönünde yer alır?**
- **Komşularımızın başkentleri ve bayrakları nelerdir?**
- **Komşularımız hakkında bilgi toplarken hangi kaynakları kullanabiliriz?**

İPUCU

Bir haritada Türkiye'nin kara sınırını parmağınla izle; yol boyunca rastladığın ülkelerin adlarını sırayla not et.

KAPANIŞ

Kaynaklar ve notlar

Öğrenme çıktısı	MEB Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı: 5. sınıf, 2. öğrenme alanı (Evimiz Dünya), SB.5.2.3.
Kaynak	MEB 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı (2026-2027) kapsamına göre özgün olarak yazılmıştır.
Hazırlık önerileri	Çök, kapan, tutun; afet çantası, aile afet planı ve toplanma alanıyla ilgili bilgiler AFAD'ın halka yönelik önerileriyle uyumlu olarak özetlenmiştir.
Harita	Natural Earth kıyı verisiyle çizildi. İşaretler yaklaşık konumlardır; ülke sınırları gösterilmemiştir.
Örnek olaylar	Sunudaki örnek olaylar, kişiler ve konuşmalar kurgusaldır; bu sunu için yazılmıştır.

KAPANIŞ

Görsel kaynakları

AFAD ekipleri ve malzemeleri (2012)
Disaster and Emergency Management Presidency of Turkey · CC BY-SA 3.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0) · Wikimedia Commons: AFAD Ekipleri.JPG

2021 orman yangınlarında yanan bir alan, Marmaris (Muğla)
Umut Çolak · Kamu malı · Wikimedia Commons: Marmaris 2021 yangın.jpg

Sultan Dağları'nda erozyon olukları, Doğanhisar (Konya), 1991
Volker Höhfeld · CC BY-SA 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0) · Wikimedia Commons: Sultan Dağları 09 09 1991 Deştiğin bei Doğanhisar.jpg

Orman yangınından sonra soğutma çalışması yapan ekipler ve gönüllüler (2025)
Arceonix · CC BY 4.0 (creativecommons.org/licenses/by/4.0) · Wikimedia Commons: Orman yangını soğutma çalışması.jpg

Suşehri'nde (Sivas) şimşek ve fırtına bulutları
Maurice Flesier · CC BY-SA 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0) · Wikimedia Commons: Lightning in Sivas.jpg

Selde zarar gören bir yol, Sinop
T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı · CC BY-SA 3.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0) · Wikimedia Commons: Sinop Sel.jpg

Kızören Obruğu, Konya (2023)
Onur Cem Yoloğlu (https://imaggeo.egu.eu/user/madcaii/) · CC BY 3.0 (creativecommons.org/licenses/by/3.0) · Wikimedia Commons: Kızören Sinkhole in Konya in Anatolia in Turkey.jpg

Sınıfta farkındalık afişi hazırlayan öğrenciler
Yapay zekâ ile üretilmiş temsilî görsel (Google Gemini); gerçek bir yeri, kişiyi ya da olayı göstermez.